

آشنایی با تربیت اسلامی

حسین کارآمد

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پابندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراوش نماید، سوگند یاد کرده و علم را به ذات خود شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است. از این رو حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی، ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند. علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم‌کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی به انسان بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم‌سعادت جامعه را تأمین کرده و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا می‌بخشد.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را فراروی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پویشالی مادی را نوید داده است و با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمی و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را برای تمام آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله)، بر حرکت فراگیر و بسیج همه توانمندی‌ها و

اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا تأکید ورزیده‌اند.

جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی ﷺ و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت ﷺ همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفیٰ ﷺ است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفیٰ ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای دکتر حسین کارآمد، برای دوره کارشناسی رشته علوم تربیتی به عنوان متن درسی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب اهداف جامعة المصطفیٰ ﷺ، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم انتشارات المصطفیٰ ﷺ و همه عزیزانی که در تدوین و نشر آن نقش داشته‌اند، قدردانی و سپاس به عمل می‌آید.

با احترام

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفیٰ ﷺ

فهرست

۱۳	پیش‌گفتار
۱۵	مقدمه
۱۹	درس اول: مفهوم‌شناسی
۲۰	تربیت در لغت
۲۳	تربیت در اصطلاح
۲۵	تربیت اسلامی
۲۷	مفاهیم مرتبط با تربیت
۳۱	درس دوم: مبانی هستی‌شناختی تربیت اسلامی
۳۲	اقسام مبانی
۳۳	خداوند، کانون هستی
۳۵	هدف‌مندی هستی
۳۶	هستی فراتر از طبیعت
۳۹	پیدایش هستی به‌خاطر انسان
۴۱	فناپذیری جهان مادی
۴۲	جاودانگی جهان آخری
۴۷	درس سوم: مبانی انسان‌شناختی تربیت اسلامی
۴۸	دو بعدی بودن انسان

- ۵۱.....مختار و آزاد بودن انسان
- ۵۴.....گرایش‌ها و تمایلات انسان
- ۵۷.....برخورداری از فطرت
- ۵۸.....برخورداری از کرامت
- ۵۹.....تعقل انسان
- ۶۲.....تأثیرپذیری و تأثیرگذاری
- ۶۷.....درس چهارم: اهداف تربیت اسلامی (۱)
- ۶۸.....نقش و جایگاه هدف‌های تربیتی
- ۶۸.....۱. جهت‌دهی نظام تربیتی
- ۶۸.....۲. ایجاد انگیزه
- ۶۸.....۳. هماهنگی کنش‌ها
- ۶۹.....۴. ارزیابی
- ۶۹.....انواع هدف‌ها
- ۷۱.....اهداف واسطی
- ۷۳.....طبقه‌بندی هدف‌های واسطی (ابعاد و قلمرو)
- ۷۷.....درس پنجم: اهداف تربیت اسلامی (۲)
- ۷۸.....اهداف درونی تربیت اسلامی
- ۷۸.....۱. اهداف درونی شناختی
- ۷۸.....الف) خودشناسی
- ۷۹.....ب) پرورش عقلانی
- ۸۰.....ج) علم‌آموزی
- ۸۰.....۲. اهداف درونی عاطفی
- ۸۰.....الف) تقویت، رشد و شکوفایی حقیقت‌جویی
- ۸۱.....ب) نیل به لذت واقعی
- ۸۲.....ج) احساس عزت نفس
- ۸۳.....۳. اهداف درونی رفتاری
- ۸۳.....الف) رعایت نظم

۸۳	ب) وحدت قول و عمل
۸۴	ج) قدرت محاسبه
۸۷	درس ششم: اهداف تربیت اسلامی (۳)
۸۷	اهداف بیرونی تربیت اسلامی
۸۸	اهداف تربیتی رابطه انسان با خالق هستی
۸۸	۱. اهداف شناختی در رابطه انسان با خالق هستی
۸۸	الف) خداشناسی
۸۹	ب) شناخت آیات الهی
۹۰	۲. اهداف عاطفی رابطه انسان با خالق هستی
۹۰	الف) ایمان
۹۰	ب) خضوع و خشوع
۹۱	ج) محبت
۹۱	۳. اهداف رفتاری در رابطه انسان با خالق هستی
۹۱	الف) پرستش
۹۲	ب) تقوا
۹۴	ج) شکرگزاری
۹۷	درس هفتم: اهداف تربیت اسلامی (۴)
۹۸	اهداف تربیتی رابطه انسان با محیط (انسانی و غیرانسانی)
۹۸	۱. اهداف شناختی رابطه انسان با محیط
۹۸	الف) آگاهی به احوال گذشتگان
۱۰۰	ب) ایجاد نگرش خاص به دنیا
۱۰۰	ج) آگاهی به وظایف خود در حق دیگران
۱۰۱	د) شناخت قوانین طبیعت
۱۰۲	۲. اهداف عاطفی رابطه انسان با محیط
۱۰۲	الف) احساس برادری به دیگران
۱۰۳	ب) دلبسته نبودن به دنیا
۱۰۵	۳. اهداف رفتاری رابطه انسان با محیط
۱۰۵	الف) بهره‌برداری صحیح از طبیعت

- ب) کار و کوشش ۱۰۵
- ج) احترام به انسان ۱۰۶
- د) همکاری ۱۰۷
- ه) برقراری عدل ۱۰۷
- درس هشتم: اصول تربیت اسلامی (۱) ۱۱۱
- خدا محور ۱۱۲
- جامع‌نگری ۱۱۴
- فطرت‌گرایی ۱۱۴
- آخرت‌گرایی ۱۱۶
- اعتدال‌گرایی (میان‌روی) ۱۱۷
- درس نهم: اصول تربیت اسلامی (۲) ۱۲۱
- تکلیف و مسئولیت ۱۲۱
- آسان‌گیری ۱۲۳
- خردورزی ۱۲۴
- عزتمندی ۱۲۵
- اصلاح‌گری ۱۲۷
- درس دهم: روش‌های تربیت اسلامی (۱) ۱۳۱
- طبقه‌بندی روش‌ها ۱۳۲
- روش‌های عام تربیت ۱۳۳
۱. ارائه الگو ۱۳۳
۲. تشویق و تنبیه ۱۳۵
۳. قصه‌گویی ۱۳۶
- درس یازدهم: روش‌های تربیت اسلامی (۲) ۱۴۱
۴. تشبیه و تمثیل ۱۴۱
۵. پند و اندرز ۱۴۳
۶. تغافل ۱۴۵
۷. مشاهده و تجربه ۱۴۶

۱۴۷ ۸. توبه
۱۴۹ ۹. عادت و خوگیری
۱۵۳ درس دوازدهم: روش‌های تربیت اسلامی (۳)
۱۵۳ روش‌های خاص تربیت
۱۵۴ ۱. روش‌های تربیت بعد شناختی
۱۵۴ الف) حکمت‌آموزی
۱۵۶ ب) بینش‌دهی
۱۵۸ ۲. روش‌های تربیت بعد عاطفی
۱۵۸ الف) مهرورزی
۱۵۹ ب) قهر
۱۶۳ درس سیزدهم: عوامل مؤثر بر تربیت اسلامی
۱۶۴ طبقه‌بندی عوامل
۱۶۵ ۱. عوامل درونی مؤثر بر تربیت
۱۶۵ الف) فطرت
۱۶۶ ب) وراثت
۱۷۰ ۲. عوامل بیرونی مؤثر بر تربیت
۱۷۰ الف) خانواده
۱۷۲ ب) دوستان و هم‌سالان
۱۷۷ کتابنامه